

**АРНАЙЫ ЖӘНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

ӘОЖ 378.048.2

ҒТАМР 14.35.01

DOI 10.51889/2960-1673.2025.83.4.011

¹Р.Б. Баймухамет, ²А.Н. Аутаева

¹8D01901 – Арнайы педагогика БББ 1 – курс докторанты, Алматы қ., Қазақстан

²пс.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ Арнайы педагогика
кафедрасының меңгерушісі, Алматы қ., Қазақстан

**ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ МАГИСТРАНТТАРДЫҢ КӘСІБИ
ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РӨЛІ**

Аңдатпа. Мақалада магистранттардың кәсіби қалыптасуындағы терминологиялық құзыреттіліктің рөліне кешенді талдау жасалады. Магистрант негізгі базалық білімді меңгерген маман болғанына қарамастан ғылыми аспект тұрғысынан кәсіби құзыреттілікті тереңірек қалыптастыру қажет білім алушылар тобы болып табылады. Олардың кәсібилігі тек қана теориялық білімді меңгеру және оны практика жүзінде қолданумен шектелмейді. Себебі, магистратура академиялық деңгейі ғылыми үрдіске белсенді қатыса алатын кәсіби мамандарды даярлауды көздейді. Демек, мұнда терминологиялық құзыреттіліктің де алатын орны ерекше. Себебі, магистрант үшін өзінің кәсіби саласына қатысты терминдерді білу және оны ғылыми тұрғыдан жетік қолдана білу олардың теориялық – практикалық білімдерінің тиімділігін арттыратын тетік бола алады.

Мақала авторлары ұсынылған мақала мазмұнында терминологиялық құзыреттіліктің мазмұнын, компоненттерін теориялық талдау әдісінің негізінде ашып көрсетіп, оның рөліне нақты тоқталады. Сонымен қатар, мақалада терминологиялық құзыреттілікті зерттеген авторлардың еңбектерінен үзінділер келтіріліп, авторлар тарапынан тұжырымдар ұсынылған.

Кілт сөздер: магистратура, терминологиялық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, кәсіби қалыптасу, термин.

¹Р.Б. Баймухамет, ²А.Н. Аутаева

¹докторант 1 – курса ОП 8D01901 – Специальная педагогика, г. Алматы, Казахстан

²к.пс.н., ассоциированный профессор, заведующая кафедрой Специальной педагогики
КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

**РОЛЬ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ
СТАНОВЛЕНИИ МАГИСТРАНТОВ**

Аннотация. В статье проводится комплексный анализ роли терминологической компетентности в профессиональном становлении магистрантов. Несмотря на то что магистрант уже является специалистом, освоившим базовое профессиональное образование, он относится к группе обучающихся, которым необходимо более глубокое формирование профессиональной компетентности в научном аспекте. Их профессионализм не ограничивается лишь овладением теоретическими знаниями и их практическим применением. Магистратура как академический уровень предполагает подготовку специалистов, способных активно участвовать в научном процессе. Следовательно, терминологическая компетентность занимает здесь особое место. Знание терминов, относящихся к профессиональной сфере магистранта, и умение корректно и научно

обоснованно использовать их выступают механизмом повышения эффективности его теоретико-практической подготовки.

Авторы статьи, опираясь на методы теоретического анализа, раскрывают содержание и компоненты терминологической компетентности, а также акцентируют её значимость. Кроме того, в работе приведены фрагменты исследований авторов, изучавших терминологическую компетентность, и представлены выводы, сформулированные авторами статьи.

Ключевые слова: магистратура, терминологическая компетентность, профессиональная компетентность, профессиональное становление, термин.

¹*R.B. Baymukhamet, ²A.N. Autayeva*

¹*1st-year doctoral student, Educational Program 8D01901 – Special Pedagogy, Almaty, Kazakhstan*

²*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Special Pedagogy, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan*

THE ROLE OF TERMINOLOGICAL COMPETENCE IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF MASTER'S STUDENTS

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the role of terminological competence in the professional development of master's students. Although a master's student is already a specialist with fundamental professional education, this group of learners requires a deeper formation of professional competence in the scientific dimension. Their professionalism is not limited to acquiring theoretical knowledge and applying it in practice. The master's level, as an academic stage, aims to prepare specialists capable of actively participating in scientific processes. Therefore, terminological competence holds a particularly significant place. Knowing the terms related to their professional field and being able to use them accurately and scientifically serves as a mechanism for enhancing the effectiveness of their theoretical and practical training.

Relying on theoretical analysis methods, the authors of the article reveal the content and components of terminological competence and emphasize its importance. In addition, the article includes excerpts from studies of scholars who explored terminological competence, and presents the conclusions formulated by the authors.

Keywords: master's program, terminological competence, professional competence, professional development, term.

Кіріспе. Білім беру мен ғылым саласындағы қарқынды өзгерістер жағдайында терминологиялық құзыреттілік мамандардың қалыптасуындағы шешуші фактордың бірі болып отыр. Себебі, терең ғылыми зерттеу үрдісіне аяқ басу мен ғылыми нәтижелерді таратуға бағытталған шаралар аталған құзыреттілік түрінің міндетті түрде жоғары деңгейде қалыптасуын көздейді. Себебі, ғылыми үрдіс тек терминнің дефинициясын білумен шектелмейді. Сонымен бірге, терминнің орынды қолданылуы, халықаралық стандарт шеңберінде жаңаруы және аударма кезіндегі талаптары туралы да білім қоры қажет етіледі.

Елімізде терминологиялық сөздіктің ғылыми еңбектер арасында кездескендігіне қарамастан, нақты арнайы педагогика мәселелеріне бағытталған сөздік әлі күнге дейін әзірленбеген. Бұл мәселенің қарама – қайшылығы бола отырып, тақырыпты зерттеудің көкейкестілігін негіздей алады.

Мақала аясындағы зерттеудің мақсаты - терминологиялық құзыреттіліктің магистранттардың кәсіби қалыптасуындағы ролін арнайы әдебиеттерді талдай отырып негіздеу.

Негізгі бөлім. Магистранттардың кәсіби қалыптасуындағы терминологиялық құзыреттіліктің ролі бірқатар факторлар есебінен негіздеуге болады. Атап айтқанда, қазіргі

танда білім беру саласындағы өзгермелі жағдайлар мен қарқынды даму үрдісі ғылым саласына жаңа терминдердің пайда болуына алып келді. Бұл терминдердің енуі гуманистік, технологиялық және инновациялық мақсаттар негізінде пайда болып, бұрын қалыптасқан кейбір терминдерді алмастыруға, кейбірін қолданыстан алып тастауға ықпал етті. Сәйкесінше, мұндай өзгерістер магистранттардың кәсіби қалыптасу процесінде өз әсерін тигізеді. Демек, терминологиялық құзыреттілікті қалыптастыру мен дамыту жоғары маңызға ие.

XXI ғасырдың басында пайда болған «тосқауыл» жекелеген халықтардың да, бүкіл елдердің де өмірінің әртүрлі салаларында жұмыс істейтін терминдерді бірыңғай түсіну мен түсіндірудің болмауы нәтижесінде туындаған көптеген мәселелерді шешуде негізгі кедергі болды. Бұл терминологиялық кедергіні жою мәдениетаралық және кәсіптік коммуникацияда өте маңызды [1].

Екінші себеп қазіргі білім беру парадигмасының өзгеруіне байланысты. Білімнен құзыреттілікке бағытталған білім беру моделіне көшу оқу ақпаратын игеру процесінде және ең алдымен гуманитарлық цикл пәндерінде терминологияның маңыздылығына деген көзқарасты түбегейлі өзгертті. Тұрақты анықтамалардың қарапайым репродукциясынан және оларды оқу жағдайларында мүмкіндігінше дәл қолданудан қазіргі гуманитарлық білімнің терминологиялық әртүрлілігін түсінуге баса назар біртіндеп ауысады. Осыған байланысты саралау қажеттілігі ғана емес, сонымен қатар интеллектуалды, шығармашылық, коммуникативті және басқа да қызмет түрлерінде қолданылатын терминологияның мағыналарын нақтылау қажеттілігі артады [2].

Осыған байланысты әртүрлі салалардың кәсіби мәтіндеріндегі және кәсіби қарым - қатынастың әртүрлі жағдайларындағы терминдердің функцияларын анықтауға және сипаттауға, сөйлеу мен компьютерлік жүйелерде терминдерді қолдану ерекшеліктерін анықтауға, арнайы кәсіби лексика сөздіктерін жобалау және әзірлеу бойынша терминографияның практикалық мәселелеріне байланысты терминологиялық зерттеулер белсенді жүргізілуде. Мұндай зерттеулер білім алушылардың кәсіби коммуникациясын жетілдіріп, терминологиялық құзыретті мамандарды даярлау үрдісінде белсенді жүргізіліп келеді. Терминологиялық құзыреттілік мәселесіне қатысты шетелде кең зерттеу жұмыстары мен практикалық маңызы бар зерттеулер өндіріске енгізілгеніне қарамастан елімізде бұл тақырыпты зерттеу тұрақты жолға қойылмаған.

Мамандарды терминологиялық даярлау мәселелеріне арналған зерттеулерді қазіргі таңда жүргізу өте өзекті, өйткені ғалымдар мен практиктер терминология ғылыми стильдің негізгі ерекшеліктерінің бірі, ғылым тілі мен кәсібінің лексикасының ақпараттық өзегі ретінде кәсіби қызметке дайындықтың барлық кезеңдерінде көрініс табуы деп саралайды. Өйткені, кәсіби қызмет саласына арнайы тіл - Кәсіби коммуникация тілі қызмет етеді. Сондықтан, магистранттарды осы кәсіби тілді дамыта отырып, олардың кәсіби қалыптасуы мен сенімді маманға айналуына қол жеткізе аламыз.

Үшінші себеп Қазақстанда кәсіби қызметті стандарттаудың қазіргі тенденциясына байланысты. Елімізде соңғы жылдары педагогика саласында қызмет ететін мамандарға арналған маңызды нормативтік құжаттардың бірі «Педагог мәртебесі туралы» Заңда, кәсіби біліктілік санатының классификаторында біліктіліктің нақты атауы мен еңбек функциялаының нақтылануы мен мамандарға қойылатын талаптың күшеюі маман құзыреттігіне деген сұраныстың дамуына ықпалын тигізді [3]. Кәсіби қызметтің белгілі бір түрінің функционалдық картасының сипаттамасы Кәсіби құзыреттіліктің сипаты мен қолданылу аясын анықтайтын арнайы терминологияны қолдануды талап етеді. Бүгінгі таңда көптеген зерттеулерде университет жағдайында кәсіби (пәндік) құзыреттілікті игеру, егер бұл процесс мақсатты, құрылымдық және терминология ілімдерімен қатар жүрсе, сәтті болатындығы дәлелденді. Бұл кез-келген кәсіптің құпиялары белгілі бір мамандық терминологиясының негізінде жатқандығымен шартталған. Бұл ғылыми білім мен

практикалық дағдыларды игеруге ықпал ететін, маманды бәсекеге қабілетті ететін терминологиялық сауаттылық [4].

Төртінші себеп-кәсіби қоғамдастықтағы коммуникацияларды қолдау. Мамандардың тікелей немесе жанама қарым-қатынасы барысында арнайы терминдерді білу және дәл қолдану ақпаратты түсіну сапасын қамтамасыз етеді, кәсіби шоғырлануға ықпал етеді және кәсіби тәжірибе алмасу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Терминологиялық құзыреттіліктің маңыздылығын арттырудағы кәсіби қоғамдастықтың рөлі оның өкілдерін кәсіптік білім беру сапасын сараптамалық бағалауға тарту есебінен де қамтамасыз етіледі.

«Терминологиялық құзыреттіліктің» ерекшелігін түсіну құзыреттілік тәсілдегі базалық санаттар болып табылатын «құзыреттілік» және «құзырлық» терминдерінің анықтамаларына жүгінбей мүмкін емес. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау көрсеткендей, осы терминдердің көлемі мен мазмұнын қамтуда бірыңғай пікір қалыптаспаған. Авторлардың басым бөлігі бұл терминді білім, білік және дағды тоғысындағы кәсіби сала білімдерінің жиынтығы деп түсіндіретін болса, басқа авторлар тобы оны маманның теориялық және практикалық білімдерінің жеткілікті көлемде қалыптасуы деп қарастырады.

«Құзыреттілік» және «құзырлық» ұғымдарының нақты көлемі мен мазмұнын тақырыпты зерттеген авторлардың бірі А.В. Хуторский бөледі. Оның көзқарасы бойынша құзыреттілік адамның белгілі бір саладағы тиімді және өнімді қызметі үшін қажетті білім беру дайындығына алдын - ала белгіленген әлеуметтік талап (норма) болып табылады. Ал құзырлық дегеніміз - оған және қызмет тақырыбына жеке көзқарасын қамтитын тиісті құзыреттілікке ие болу, иелік ету деп түсініледі. Яғни, құзыреттілік-бұл тұлғаның бұрыннан қалыптасқан қасиеттер жиынтығы және берілген саладағы қызметтің минималды тәжірибесі [5]. Кәсіби құзыреттіліктің рөлін зерттей келе, терминологиялық құзыреттіліктің төмендегідей көрсеткіштерін атауға болады (Сурет 1):

Сурет 1 – Терминологиялық құзыреттілік көрсеткіштері

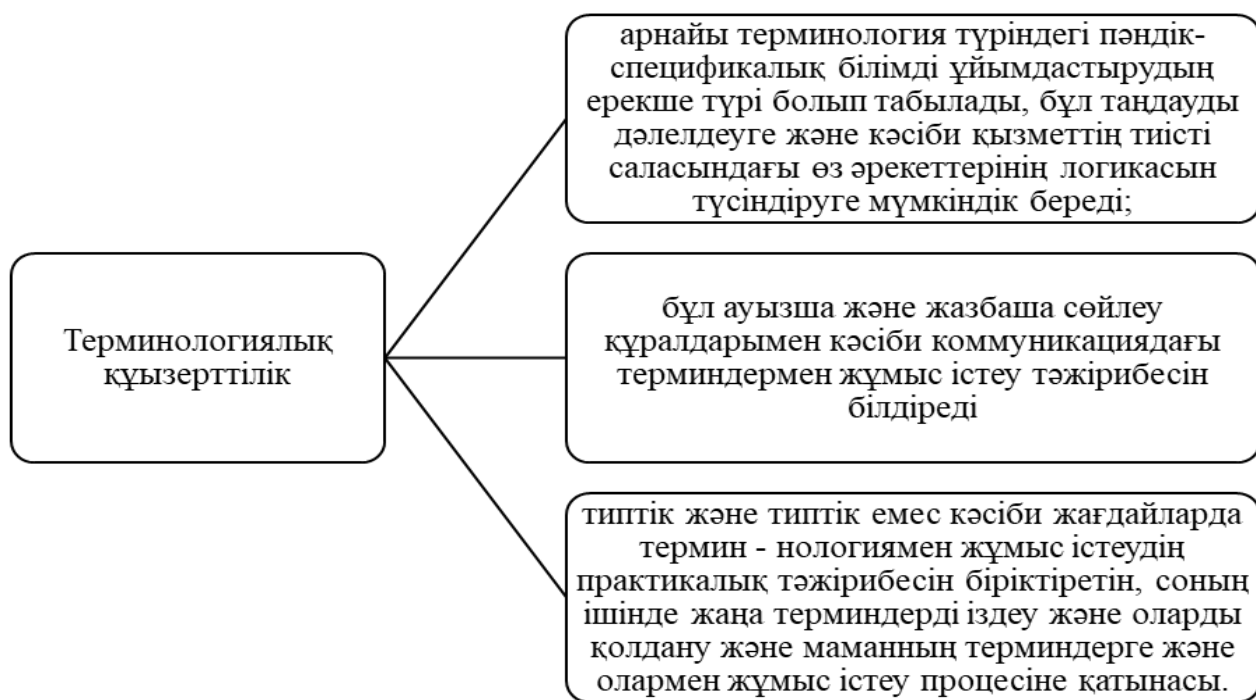
Терминологиялық құзыреттілікті қалыптастыру процесінде кәсіби қызмет субъектілерінің ерекшеліктерін де ескеру қажет-олардың кәсіби тілді білу деңгейі бойынша саралануының жоғары дәрежесі, кәсіби маманданудың болуы, кәсіби тілді жетілдіруге ынталандыру, интеллектуалды, когнитивті, психоэмоционалды және тілдік қабілеттерін дамыту. Себебі, магистратура деңгейінде білім алатын студенттердің бакалавр деңгейіндегі білім алушылардың айырмашылығының бірі олардың базалық білімінің әртүрлі болуы болып табылады. Яғни, олардың басым бөлігі сол саланың білім алушылары болғанымен, аталған сала бойынша жаңадан білім алуға қадам жасаған білім алушылар контингентінің де

бар екендігі белгілі. Бұл терминологиялық құзыреттілікті қалыптастыру рөлін одан әрі маңызды ете түседі.

Дербес құрылымдық бірлік ретінде терминологиялық құзыреттіліктің рефлексивті-тілдік компонентін бөліп көрсету қажеттілігі осы компоненттің Кәсіби құзыреттілік үшін міндетті болып табылатындығымен және сәйкесінше терминологиялық үшін де маңызды екендігімен түсіндіріледі. С.А. Дружиловтың пікірінше, рефлексивті компонент «өз қызметінің нәтижелерін және өзінің даму деңгейін, жеке жетістіктерін саналы түрде бақылау қабілетінде көрінеді; шығармашылық, бастамашылдық, ынтымақтастыққа, бірлесіп құруға, интроспекцияға бейімділік сияқты қасиеттер мен қасиеттердің қалыптасуы» деп сипатталады. Рефлексивті компонент құзыреттіліктің көріну процесін реттеуге және оның нәтижелерін бағалауға мүмкіндік береді. Ол кәсіби тілдегі жетістіктерді, кәсіби коммуникацияда терминологияны қолдануда жеке мағыналарды іздеуді реттеуші, сонымен қатар өзін - өзі тануды, кәсіби өсуді, шеберлікті жетілдіруді, мағыналық шығармашылық қызметті және терминологиямен жұмыс істеудің жеке стилін қалыптастыруды ынталандырады. Бұл құрылымдық элемент терминдерді игеру мен қолданудағы жетістіктерді бағалау және маманның кәсіби қызмет пен коммуникацияда терминологияны қолданудың дәлдігі мен сапасын арттыруға деген ұмтылысы түрінде көрінеді [6,7]:

- кәсіби маңызды ақпаратты саралау, тарату мен беру процесінде арнайы лексиканы қолданудың дәлдігі мен дұрыстығының мәнін түсіну;
- жеке кәсіби тәжірибені түсіну мен бекітудегі терминологияның рөлін түсіну;
- белсенді кәсіби тезаурустың көлемін түсіну;
- арнайы лексиканы қамтитын кәсіби ақпаратты түсінуде қиындықтардың болуы;
- жаңа терминдермен жұмыс істеу кезінде ақпараттық ресурстарға, арнайы әдебиеттерге немесе жаңа терминдерді іздеу үшін әріптестеріне жүгінуге дайын болу;
- өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігі, оның ішінде жеке кәсіби тезаурусты кеңейту арқылы.

Жоғарыда берілген теориялық деректерді саралай келе, терминологиялық құзыреттіліктің мынадай компоненттерін бөліп көрсете аламыз (сурет 2).

Сурет 2 – Терминологиялық құзыреттілік компоненттері

Қорытынды. Терминологиялық құзыреттілік – кәсіби құзыреттіліктің маңызды әрі негізгі компоненттерінің бірі. Аталған құзыреттілік кез – келген академиялық деңгейдің аясында маңызды және өзекті рөлге ие болып келеді. Сол себепті, терминологиялық құзыреттілікті дамыту жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесіндегі маңызды қадамдардың бірі болып табылады.

Магистранттардың терминологиялық құзыреттілігін қалыптастыру ғылыми мақалада талданғандай олардың кәсіби қалыптасуында үлкен рөл атқарады. Себебі, магистрант білім алушы тек қана білім беру үрдісінде кәсібилігін арттыру ғана емес, сонымен қатар, ғылыми қауымдастықтың беделді өкілі болуға да талпынады. Мұндай талпыныс терминологиялық құзыреттілікті қалыптастыру рөлін негіздеп, мақсатын айқындай түседі.

Қорыта айтқанда, терминологиялық құзыреттілік магистранттардың кәсіби қалыптасуындағы негізгі әрі маңызды көрсеткіш болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Грибан О. Н. Сущность и структура информационной компетентности студентов педагогического вуза // Понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. / отв. ред. Е. В. Ткаченко, М. А. Галагузова. Екатеринбург: СВ-96, 2012. Вып. 7. С. 336–344.
2. Бордовская Н. В., Кошкина Е. А. Структурно-функциональная модель терминологической компетентности специалиста // Вестник СПбГУ. Серия 16. Психология. Педагогика. 2016. Вып. 4. С. 97–109. DOI: 10.21638/11701/spbu16.2016.408
3. Филиппова А. А., Мишланова С. Л. Терминологическая компетентность учителя иностранного языка // Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. – 2018. – №. 4. – С. 153-161.
4. Миронов А. Г. Терминологическая грамотность в области психологии обучающихся социально-гуманитарных направлений подготовки // Russian Journal of Education and Psychology. – 2018. – Т. 9. – №. 1-1. – С. 167-174.
5. Абрамовских Т. А. Формирование терминологической компетентности как составная часть системы повышения профессиональной квалификации слушателей // Перспективы развития отечественного образования: приоритеты и решения. – 2016. – С. 340-345.
6. Хуторской А. В. Определение общепредметного содержания и ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов // Интернет-журнал «Эйдос». 2002. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
7. Дружилов С. А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход // Сибирь. Философия. Образование. 2005. № 8. С. 26–44.